

ASPECTE LEGATE DE ARHITECTURA UNOR BISERICI DE LEMN, DE PE VALEA MUREȘULUI (DUMBRĂVIȚA, TÂRNAVA, TÂRNAVIȚA, BĂRĂȘTI ILIEI, ȘOIMUȘ, BOZ, CÂBEȘTI, GIALACUTA)

Camelia Căzu

Grija și dăruirea de care au dat dovadă meșterii populari în rezolvarea problemelor tehnice și artistice legate de locuințe precum și de anexele gospodărești, s-a manifestat cu aceeași pregnanță și în realizarea celorlalte construcții variate, cerute de nevoile vieții colectivității: clădiri de negoț, biserici, mori¹. Plecând de la forma simplă a casei țărănești cu care se înrudește atât de mult în ceea ce privește tehnica construcției, planul, decorația și adesea chiar și forma, arhitectura bisericilor vechi, din lemn, a evoluat împrumutând câteodată elemente de plan și de structură din arhitectura edificiilor de zid².

Atât ca realizări tehnice cât și artistice, bisericile stau cu cinste alături de tot ce s-a construit mai bun în domeniul arhitecturii de lemn în toate țările lumii. Foarte numeroase și răspândite pe tot teritoriul țării, la sfârșitul sec. al XIX-lea, numărul bisericilor de lemn era încă și mai mare în trecut. În Transilvania, unde meșterii populari au cultivat cu o deosebită artă și pe scară întinsă arhitectura de lemn, cele câteva biserici de sat ce ni s-au păstrat, sunt de o remarcabilă ținută și sobrietate elegantă.

Timpuria arhitectură de piatră din județul Hunedoara a urmat-o pe cea din lemn, care și-a păstrat preponderența de-a lungul veacurilor, întreținută de bogăția pădurilor, pe fundalul unor condiții istorice date. Cercetarea bisericilor de piatră hunedorene a îndreptățit afirmația că meșterii pietrari și-au aflat sursa de inspirație în mediul larg și străvechi al arhitecturii lemnului.

O categorie deosebit de valoroasă pentru arta lemnului, o constituie bisericile hunedorene, ele rămânând, pentru unele zone, dintre care Valea Mureșului de Jos, o dovadă materială a unei străvechi civilizații a lemnului. De-a lungul vremii, multele biserici de lemn hunedorene au dispărut doborâte de vreme, de calamități voite sau întâmplătoare, de nevoia alteia mai încăpătoare, de moda celei de zid.

Cunoașterea acestor biserici este de un folos considerabil pentru istoria și arta noastră, îmbogățind domeniile respective, pentru a clarifica unele aspecte și pentru a înlătura afirmații nefondate. În pofida mulțimii bisericilor de lemn dispărute, ca și a faptului că arhitectura de piatră a județului Hunedoara oferă încă însemnate mărturii, lotul celor existente susțin cu succes frecvența și domnia de altădată a ctitoriei de lemn³.

În comuna Ilia, sat Dumbrăvița, dăinuie de veacuri **Biserica cu hramul „Sf. Nicolae”**. Aflată la cca 7 km de Ilia, dar ascunsă și nebănuită între dealurile de deasupra Mureșului, Dumbrăvița și-a adus din veacuri uitate numele izvorât din păduricea de stejar ce-i fermecau plaiurile. În sat se poate ajunge urmând firul pârlului Săcămaș de la vărsare până aproape de obârșie, sau peste dealuri pornind din Leșnic. Ajunși pe hotar, pe o cale sau alta, biserica se oferă privirii într-o măreață izolare. Situată la locul numit de localnici „sub vii”, biserica apare ca o strajă a istoriei acestor minunate plaiuri.

¹ Grigore Ionescu, Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor, București, 1982, p. 69

² Idem, Arhitectura populară în România, București, 1971, p. 74

³ Ioana Cristache-Panait, Arhitectura de lemn din județul Hunedoara, București, 2000, p. 14

Biserica a fost construită cândva la răscrucea veacurilor XVI-XVII⁴, din cununi de bârne horizontale, suprapuse, prinse în (cepur) coadă de rândunică.

Prezintă un plan dreptunghiular, cu capetele de vest și est poligonale cu trei laturi în prelungirea navei. Cu toate că spațiul a fost amplificat, dimensiunile ei au rămas neînsemnate, lungimea navei atingând 7,35 m. Pereții sunt așezați direct pe pământ, fiind lipsiți de temelie, iar sistemul de îmbinare în coadă de rândunică persistă de jos până sus. Pronaosul este despărțit de naos printr-un perete plin, străpuns în partea dreaptă, anterior anului 1763, de două deschideri mici, de forma unor pocale suprapuse⁵, unul dintre acestea fiind înfundat cu un oblon. Acest perete despărțitor este decorat în partea superioară cu un brâu sculptat, având motivul frânghiei răsucite, iar spre capete cu niște tainice semne, realizate din creștături semicirculare.

Inițial, biserica a fost prevăzută după un procedeu străvechi, cu o boltă unică, semicilindrică pentru tot spațiul interior. În timpurile noastre biserica apare numai cu naosul acoperit de o astfel de boltă, susținută fiind de arce ce se descarcă pe console iar altarul de o boltă de formă tronconică, retrasă pe nord-vest și sud-vest, pe tavane drepte și racordată la traseul pereților printr-un timpan înclinat pe două fâșii de colț. Bolta de deasupra pronaosului a fost înlocuită cu tavan drept deasupra căruia se află clopotnița. Aceasta este scundă, construită din scânduri, cu câte o deschidere din umerăși, acoperită de un coif, de joasă înălțime pe bază poligonală. Inițial, clopotele au fost adăpostite separat, acest lucru constituind un obicei foarte vechi folosit pe întreg spațiul românesc. Portalul, aflat pe latura sudică, este format din bârne late, cu pragul de sus sculptat cu lobi. Șarpanta și streășina largă a acoperișului au fost rezolvate prin rezemarea căpriorului direct pe pereții perimetrali, capetele grinzilor de sub cosoroabă, prelungite și parțial cioplite (cu un profil drept și altul curb), fiind martorii unei forme embrionare de consolă⁶. Tot pe latura sudică se află amplasată toaca, pe a cărei suprafață se mai poate citi anul 1953, data amplasării acesteia. Din pricina șubrezirii bânelor pronaosului, sau din ideea măririi spațiului, în 1822, partea de vest a bisericii a fost refăcută, începând de la distanța de 0,15 m de peretele despărțitor⁷. Montantul intrării de pe sud ține loc și de udrea de legătură, mergând până sus, pentru pragul intrării, deasupra căruia este notat anul menționat al lucrărilor, reluându-se forma celui din pronaos, cu o diminuare a prezenței lobilor. Biserica de la Dumbrăvița are acoperișul în patru ape, este acoperită cu șindrilă, constituind un monument cu reale valențe, istorice și artistice.

Biserica de la Târnava, având hramul „Sf. Nicolae” a fost ridicată, pe la mijlocul sec. al XVII-lea, din bârne de stejar, îmbinate în sistemul coadă de rândunică. Pereții bisericii înscriu planul, cu rădăcini străvechi, al dreptunghiului, cu capetele de răsărit și apus poligonale cu trei laturi. Pronaosul este acoperit de un tavan drept, naosul cu o boltă semicilindrică a căruia arc, în care se profilează suita lobilor, se descarcă pe console. Altarul prezintă o boltă semicilindrică, intersectată de trei fâșii curbe, ale căruia arc are muchiiile teșite, tipul consolelor repetându-se și aici. Înălțimea pereților atinge 1,75 m.

⁴ Ibidem, p. 148

⁵ Ibidem, p. 142

⁶ Eugenia Greceanu, *Tehnică și măiestrie în arhitectura de lemn a județului Hunedoara*, în M.I.A., nr. 1/1983, p. 62

⁷ Ibidem, p. 149

Ancadramentul original al intrării de pe latura sudică a fost substituit⁸, dar arta decorării sale poate fi sugerată de fragmentul pilastrului (sau picior de cruce), prins de perete, constituit din alternanța unui volum dreptunghiular, ornat cu romburi, cu un altul circular, în care este săpat simbolul soarelui. Pe latura de sud se mai pot observa indicii unor luminatoare circulare, tăiate în bârne, al căror gol este urmărit printr-un chenar în frânghie, însoțit de motivul dintelui de lup. Luminatoarele au fost desființate prin tăierea unor ferestre dreptunghiulare, întâi mai mici, apoi mărite la 0,70 m / 0,60 m. Concepută fără clopotniță, aceasta își află locul mai târziu, deasupra pronaosului, după mijlocul secolului al XVIII-lea. Pisania care se afla pe perețele de sud, la exterior, probabil pictată nu incizată, în momentul de față nu mai este vizibilă. Acoperișul bisericii este construit în patru ape, acoperit cu șindrilă, prezintă console puternice ce susțin fundătura streșinii, crestate pe trasee curbe și drepte.

Exemple remarcabile de bună și frumoasă arhitectură populară, bisericile de lemn îmbogățesc în mod considerabil patrimoniul artei naționale românești, constituind un prețios și necesar izvor de învățăminte pentru arhitecții și constructorii zilelor noastre.

Biserica monument istoric din Târnavița, poartă hramul „Cuvioasa Paraschiva” și are actul edificării săpat în ancadramentul intrării de pe latura sudică, în limba slavonă. Începutul textului îl evocă pe cel al hrisoavelor domnești, consemnând în continuare construirea bisericii în timpul principelui Apafi Mihai și a arhiepiscopului Sava: „Proizvolenie oŭta i posvâršenje s<â>na, i sâvâršenje s<vean>t<a> god<u>ha, sâtâvoreasia sia ŭreva, v dni cralea Apafi Mihai, arhiepiscop Sava...”.

Este reluată pe montantul drept, prin nume de pomenire “dușa rob bojiu”, ce nu mai pot fi descifrate, iar din vâleat s-a măcinat complet cifra de an a deceniului șapte a secolului al XVIII-lea. Anul este post septembrie 1662, data înscăunării principelui menționat. La o foarte mică distanță de biserica de lemn, în anul 1972, a fost construită o biserică de zid, apropierea acesteia dezvăluind gândul demolării ei, din fericire neîmplinit. Biserica de lemn a supraviețuit dar nu în condițiile de conservare pe care le-ar fi meritat, degradarea acesteia se accentuează în fiecare zi. În 1965, biserica a beneficiat de o restaurare dar vremurile de uitare și-au pus amprenta asupra picturii. O bună parte din vină revine și faptului că monumental nu a fost cunoscut suficient prin lucrări de specialitate sau chiar ghiduri cu toate că, în 1936, la Târnavița, se semnalau “urme ale oamenilor preistorici”⁹. Existența sa a fost ignorată cu desăvârșire.

Monumentul prezintă un plan dreptunghiular având capetele poligonale cu trei laturi. Între biserica de la Târnavă și biserica de la Târnavița există o strânsă unitate de tehnică constructivă, înrudirea putându-se datora unui meșter comun. Aceeași execuție a îmbinării, aceeași formă a consolelor, cu cioplituri predominant curbe. La interior, bolta semicilindrică a naosului, cât și cea a absidei, sunt susținute de câte o nervură cu puternice creștături în lob, ce descarcă pe console, aidoma celor de la exterior. Bolta altarului este intersectată pe est printr-un timpan înclinat. Dedicat inscripției, cadrul ușii de sud este simplu decorat, doar printr-un chenar în dinte de lup ce urmărește muchiile teșite ale marginii interioare. Meșterul a acordat o atenție mai mare împodobirii intrărilor spre absidă. Prin modificările survenite în distribuția și numărul intrărilor¹⁰, nu a mai rămas decât un singur montant sculptat, pe intrados, cu motive geometrice și rozete.

⁸ I. Cristache-Panait, op. cit., p. 63

⁹ O. Floca, V. Șuiaga, Ghidul județului Hunedoara, Deva, 1936, p. 126

¹⁰ I. Cristache-Panait consideră că inițial au fost două intrări.

În spațiul ce corespunde la Târnava cu vestigiile luminatoarelor, la Târnăvița s-a petrecut o înfundare, printre altele, cu o cruce purtând o inscripție chirilică, faptul presupunând existența și aici a străvechilor goluri circulare. Biserica prezintă un acoperiș unitar, foisor în console rezemat de coama de vest, fleșă ascuțită înscriindu-se cu mult farmec. Clopotnița a fost adăugată, peste pronaos, în secolul al XVIII-lea. Accesul se făcea pe o scară mobilă, rezemată peretelui de nord al pronaosului, în care scop fusese cioplită bârna de sus a coroanei¹¹.

Biserica monument istoric „Întâmpinarea Domnului” din Bărăști Iliei este așezată la câțiva pași de pâraul Bărasca, sub straja dealurilor despădurite. Lucrările de renovare, din ultimul timp, precum și cele de altădată, având rostul de a-i prelungi dăinuirea, i-au alterat înfățișarea. Însemnarea lucrărilor făcute, în 1969, cu cheltuiala satului, la stăruința preotului Cornel Vișa, se află pe perețele spre altar, lângă ușile împărătești. Pereții au fost tencuiți la exterior, neputându-se verifica dacă forma de acum a părții de vest, nu este rezultatul unei etape de amplificare a edificiului.

Biserica este de plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu trei laturi. Cadrele intrărilor sunt mascate de pervaze și tencuială, dar presupunem, mai ales pentru cel al ușii de vest spre naos, că beneficiază de decor sculptat. Cornișa este decorată cu un chenar, având ca motiv dintele de lup, adâncit în grosimea lemnului; pentru bisericile din ținutul Hunedoarei fiind singura situație de acest fel pe care o cunoaștem. Ea ne îndeamnă să credem și în existența altor elemente sculptate. Dimensiunile pereților, proporțiile, sunt până la aflarea altor posibilități de datare, criteriile pe baza cărora apreciem că momentul ridicării se află la mijlocul secolului al XVIII-lea. De înălțarea lui, din temelie sau poate numai de refacere, se poate asocia memoria lui popa Toader, care, pe filele unui Octoih de Blaj (1760), și-a lăsat mărturia destoiniciei sale în mărirea condeiului¹².

Modelul acoperirii interioare este cel folosit și la celelalte monumente: peste pronaos un tavan drept; peste naos o boltă semicilindrică, mult retrasă de la linia pereților prin suprafețe plane, intersectată de un timpan pe latura estică. Peste pronaos este așezată o clopotniță robustă, cu foisor în console și coif, oferind monumentului o notă de pitoresc care înainte de reparații era sporită de crucile de lemn aninate de pereți, după un vechi obicei.

Un alt monument istoric care face subiectul acestei lucrări este **Biserica de lemn din Șoimuș**, cu hramul „Sfântul Nicolae”. În anul 1906, istoricul Nicolae Iorga a vizitat și această comună din apropierea Mureșului, fapt mărturisit prin cuvintele: „Cum ai ieșit din Șoimuș ești la Murăș, pe care-l înjugă un mare pod de lemn. Aici apa e într-adevăr măreață”¹³. Cu decenii în urmă prin satele comunei dăinuiau case vechi de o deosebită frumusețe, dar bisericilor păstrate în unele așezări, le revine dreptul de a participa la evocarea civilizației lemnului din șesul și de pe dealurile Mureșului.

Pristolul bisericii „Sfântul Nicolae” este susținut de alatrul votiv al lui Publius Aelius Euphorus, dedicat templului său ridicat din temelie. Acesta a fost adus de peste Mureș, din așezarea romană de la Micia, granița de vest a provinciei Dacia¹⁴, în zilele înălțării ei, sau l-a moștenit de la ctitoria anterioară așezării, nu se poate ști. Asemenea locuitorilor din alte sate, precum Curechiu, Almașul Mic de Munte etc., este sigur faptul că și șoimușenii și-au tălmăcit prin piatra pistolului ideea conștiinței continuității pe

¹¹ I. Cristache- Panait, op. cit., p. 68.

¹² I. Ibidem, p. 55.

¹³ N. Iorga, Neamul românesc în Ardeal și Țara ungurească la 1906, București, 1939, p. 194.

¹⁴ I. I. Rusu, Inscripții romane în județul Hunedoara, în Sargeția, V/1968, p. 88-90.

pământul străbun. Actul de edificare al construcției s-a păstrat săpat în pragul de sus al ușii, spre naos. O parte din litere s-au pierdut în momentul tăierii acestuia pentru înălțarea intrării. În măsura în care s-a reușit descifrarea acestuia, textul este acesta: „anul Domnului 1705 craiul Racoți Franțeh [cu știrea] mării sale, s-au ridicat biserica, protopopul Daniil, meșteriu Lupași Ion... Giurgiu... baci Pătru... Ion Buruene, popa Daniil”¹⁵.

Răbojul tăiniut al ornamentelor l-a crestat meșterul în ancadramentul intrării¹⁶, de pe latura sudică. Acesta cuprinde un chenar din cruci piezișe, chenare duble pe motivul cunoscut al dintelui de lup, motiv care înconjură și rozetele petalate. Pereții sunt realizați din bârne de stejar îmbinate în sistemul coadă de rândunică, delimitând o navă dreptunghiulară și o absidă nedecroșată, poligonală, cu trei laturi. Dimensiunile modeste¹⁷ i-au fost amplificate, spre vest în secolul al XIX-lea (un nou ponaos)¹⁸, peste partea adăugată fiind amplasată o clopotniță scundă, cu foișor simplu. Consolele, pe care reazămă cosorobul streășinii, în plan înclinat, prezintă creștături paralele ce se termină într-un puternic lob, ce sugerează „capul de cal”.

Spațiul adăugat este acoperit la interior de un tavan drept, iar nava originală și altarul prin câte o boltă în leagăn, cea din urmă racordându-se la traseul poligonal prin intermediul fâșiilor curbe. Forma este repetată de pantele generoase ale acoperișului, învelite cu șită. Suprafața bânelor dinspre interior a fost căptușită cu placaj, înainte de 1966, peste fragmente de pictură murală.

Biserica „Sf. Gheorghe” din Boz face parte din categoria bisericilor de lemn propuse pe lista monumentelor istorice. Actuala biserică a fost construită în locul alteiea mai vechi. Din păcate nu există nici un indiciu asupra materialului din care a fost făcută biserica pe care a precedat-o, iar realitatea, documentată, a cnezilor români din Boz¹⁹, nu include neaparat o ctitorie de piatră. Anul 1701, preluat dintr-o inscripție dispărută, a fost transcris, cu cifre arabe, pe spatele tâmpiei, el nefiind tăgăduit de caracteristicile constructive ale monumentului²⁰.

Inițial lăcașul de lemn existent a fost mult mai mic, absida răsăriteană, poligonală cu cinci laturi, îngustată de la linia pereților lungi, a aparținut primei faze²¹. În cursul secolului al XVIII-lea, poate în jurul anului 1791²², nava a fost amplificată, montanții ce intervin pe la mijlocul pereților laterali constituind un argument²³. Cu prilejul ultimei etape de lucrări, pereții au fost repictați²⁴. Data certă a săvârșirii lucrărilor, 1892, a fost săpată în piciorul de lemn al prestolului²⁵, înlăturat nu de mult timp.

În anul 1868 a fost consolidată clopotnița²⁶, cu foișor în console, deschis pe arcade, ulterior închis cu scânduri și jaluzele, șantierul prelugindu-se pentru adăugirea

¹⁵ I. Cristache-Panait, op. cit., p. 180.

¹⁶ Și acesta tăiat la pragul de sus.

¹⁷ Nava originală, de 8,83 m / 4 m, adăugirea la 4,50 m.

¹⁸ Ancadramentul cu inscripție se afla inițial la exterior.

¹⁹ În 1520, așezarea este menționată sub numele de Kenezi possessiones Olahboz.

²⁰ A. Bunea, Din istoria românilor, Blaj, p. 386.

²¹ I. Cristache-Panait, op. cit., p. 56.

²² Data de pe clopot.

²³ Momentul lucrării poate fi pus în legătură cu și cu antimisul de la episcopul Pavel Nenadovici.

²⁴ Figuri de sfinți, din navă, în stare foarte slabă de conservare, aparțin sfârșitului de secol XIX.

²⁵ Textul inscripției a fost citit cu ani în urmă: „S-au înnoit acest prestol la ano 1829 aprilie 19 sub stăpânirea împăratului Franciscus, episcop Vasile Moga, protopop Mihail Ocnăș, paroh Iosif Opreanu”.

²⁶ Pe unul din stâlpii scheletului se află săpat: „1868 1 martie s-au pus clopotele în turn”.

pridvorului larg, de pe latura vestică, cuprins sub acoperișul unitar, ale cărui pante mari sunt marcate de muchiile ce urmează traseul pereților. La început temelia pereților a fost direct pe pământ, ulterior fiind ridicată pe un soclu de piatră. În aceeași vreme, suprafața exterioară a bânelor, a fost tencuită, cu excepția pridvorului, pe latura de vest a navei fiind încastrat un element decorativ în stuc²⁷, cu data 1872. Cu câțiva ani în urmă mai putea fi admirată forma consolelor, în plan înclinat, cu multiple creștături paralele incluse într-un lob. La ultima reparație survenită, acestea au fost îngropate în tencuială. În același plan, prin retrageri succesive, sunt tratate și bânele pe care se retrage bolta semicilindrică a naosului; pronaosul este acoperit prin tavan drept. Un fragment semicilindric, pe lungimea laturilor paralele și trei fâșii curbe, prezintă elevația absidei. În pofida repetatelor intervenții, lăcașul din Boz degajă un caracter unitar, grație pitorescului acoperiș de șită.

O altă biserică propusă pe lista monumentelor istorice este **Biserica „Nașterea Maicii Domnului” din Căbești**. Martoră de peste trei veacuri, a unirii văilor Gialacutei și Furcșoarei, biserica din Căbești este și un loial judecător al istoriei. Actul de naștere al bisericii a fost săpat pe ancadramentul ușii dintre naos și pronaos, în anul 1673, într-o zi a lunii aprilie. Este posibil, ca și o parte a inscripției să fi fost în porțiunea suprimată a cadrului. În pragul de sus, purtător de vâleat, ale cărui profile sugerează consolele²⁸, sunt adâncite rozete, același fiind și ornamentul de la soclu, restul suprafeței montanților aflându-se sub tencuială. Traseul pereților urmează un plan arhaic²⁹, înscriind un dreptunghi cu capetele poligonale, cu trei laturi, tip de plan a cărui frecvență regăsire în arhitectura bisericilor de lemn a fost subliniată. Naosul este acoperit cu o boltă semicilindrică, pe care apare înscrisă anul 1864, el corespunzând efectuării unor reparații, prilej cu care au fost desființate și arcele de susținere, desigur sculptate ca la Târnăvița și Târnava, retezându-se și consolele. Spre deosebire de naos, altarul este acoperit cu o boltă în leagăn, intersectată de trei fâșii curbe, tangente la pereți. Dacă în stratul de tencuială al exteriorului se ascunde o bună parte din decorul sculptat al intrărilor, sau chiar din jurul ferestrelor minuscule, creștăturile consolelor, sub cel al interiorului pot dăinui mărturiile unei decorații pictate.

În urma lucrărilor de renovare, șita care acoperirea biserica, a fost înlocuită cu tablă, ceea ce știrbește mult din farmecul lăcașului. Acoperișul este străpuns de o clopotniță scundă cu foișor în console și fleșă. Ferestrele sunt mici, unele chiar minuscule, dispuse asimetric, oferă interiorului o lumină difuză. Starea de conservare a bisericii din Căbești este bună, restaurarea științifică rămânând o problemă a viitorului.

Biserica monument istoric „Sfinții Arhangheli” din Gialacuta domină de pe deal satul risipit în vale și pe coaste, măreția așezării oferindu-i un farmec deosebit. Din acel loc munceii munților legați parcă într-o horă, „țipă unul la altul” după cum spun localnicii, puțini la număr. Tradiția ne spune că biserica construită înaintea celei actuale a avut dimensiuni mult mai mici, fiind așezată la locul numit „Vârtoape”. Momentul ridicării acestui lăcaș se presupune a fi în mijlocul secolului al XVII-lea³⁰, anul construirii acestuia aflându-se poate în pragul de sus al ușii de vest, îngropat sub tencuială. Dimensiunile bisericii actuale sunt modeste. Laturile lungi ating 8 m, iar înălțimea 1,70 m. Forma pe care o prezintă este una arhaică, cu o navă dreptunghiulară, cu partea de vest și est nedecroșate, poligonale cu trei laturi.

²⁷ O metopă, cu data, pe care se înalță trei lujeri floralii.

²⁸ Eugenia Greceanu, op. cit., p. 64, fig. 12.

²⁹ I. Cristache-Panait, op. cit. p. 57.

³⁰ Ibidem, p. 61

Turnul clopotniță este amplasat peste pronaos, prezintă ciof și foișor în console, fiind adăugat mult mai târziu, în secolul al XIX-lea ca și șopru de pe latura vestică, de formă poligonală, înconjurat cu palanc, construit pentru mărirea spațiului. În elevația interiorului s-a folosit modelul obișnuit: tavan drept pentru pronaos, bolta în leagăn pentru naos, mai deosebit fiind cel al altarului – o boltă joasă, puțin curbată, tangentă la laturile poligonului. Vechiul acoperiș de șită a fost înlocuit cu unul de tablă, șita rămânând vizibilă doar pe o mică parte a turnului clopotniță. Cu câteva decenii în urmă pereții au fost tencuiți la exterior și la interior, peste o posibilă decorație pictată. La fel ca și celelalte biserici, aflate în aceeași situație, și acest lăcaș are nevoie de o restaurare științifică, dăinuirea sa depinzând de prezența umană în zonă.

Adevărate tezaure de artă și de istorie, bisericile de lemn sunt popasuri necesare în calea celui care dorește să înțeleagă originalitatea și forța spirituală a poporului român, capacitatea sa de a crea întru frumos, chiar și în condițiile grele ale unor lungi secole de asuprire. Frumusețea lor de o supremă noblețe este, înainte de toate, mărturie sigură de străveche tradiție. Filtrat prin milenii de experiență, meșteșugul construirii în lemn și al decorării prin cioplire, a ajuns la un rafinament fără pereche, la o perfecțiune a proporțiilor care răzbate dincolo de stângăciile fruste ale meșteșugului popular.

SOME ARCHITECTURAL ASPECTS OF WOODEN CHURCHES FROM THE MUREȘ VALLEY

Abstract

At the end of the XIX century the number of wooden churches was very large but this number was even larger in the past, especially in Transilvania. Hunedoara region has, on the Mureș Valley some beautiful examples who remain as proof of an ancient wood civilization. The architecture of these churches is inspired by farmer's wood houses, keeping the same simple structure and decoration.

Along time, a lot of wooden churches from Hunedoara region disappeared because of natural disasters, they were replaced by new ones, bigger and made of stone. The knowledge about all these churches is very important for our history and art history, enriching this sphere.